

הסבר אודות מבנה בחינת הפטור בהבעה עברית

בבחינה שלושה חלקים:

חלק א – הבנה והבעה (60 נקודות):

- **קריאת מאמר + שאלות אודותיו** – השאלות עוסקות בתוכן המאמר, במבנהו ובאמצעים לשוניים-סגנוניים (כגון: סימני פיסוק, מאזכרים, מילות קישור) המופיעים בו.
- **סיכום המאמר** – יש לסכם את המאמר על פי כללי הסיכום האקדמיים.
- **כתיבת חיבור אקדמי** – יש לכתוב חיבור אקדמי על אחד מתוך שני הנושאים המוצעים. היקף החיבור הוא שש פסקות, אורך כל פסקה לפחות 7 שורות. יש להסביר את הרעיונות בהתאם למבנה הרטורי המופיע במשימת הכתיבה, וכן ללוות אותם בדוגמאות במידת הצורך ובהתאם לכללים. הימנעו מסטיות. הקפידו על **כתב יד ברור**, על כתיב נכון, על פיסוק תקין, על שימוש נכון במילות יחס, על לכידות וקישוריות החיבור, על תחביר תקין ועל סגנון הולם.

חלק ב – אוצר המילים והמשמעים ודיוקי הגייה (30 נקודות):

- שאלות רב-בררתיות בנושאים: יחסי מילים ומשמעים, פירושי מילים, ניבים וביטויים, דיוקי הגייה כלליים וכן בשם המספר ובמילות היחס.

חלק ג – תחביר ושחבור (10 נקודות):

- שאלות רב-בררתיות בנושאים: סוג המשפט, תפקידים תחביריים של מילים, קשרים לוגיים.

הערות:

- ציון מעבר – 66.
- משך הבחינה – שלוש שעות.

ספרי עזר מומלצים

תורת החיבור

ברוש, ש' (תשמ"ו), **עט נובע**, תל אביב: דיונון.
רון, מ' ודיבון, ב' (תש"ן), **חיבור כהלכה** (א-ב), תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
ריכרדסון-קיסילביץ, ר' (1984), **איך לכתוב חיבור**, תל אביב: עם עובד.
שילה, ג' ואלון, ע' (1987), **הבעה בכתב**, אבן יהודה: רכס.

כללי הפיסוק

כללי הפיסוק החדשים (התשנ"ג), **לשונונו לעם** מד (ד), ירושלים: האקדמיה ללשון עברית, עמ' 149-173.

כתיב חסר ניקוד ("כתיב מלא")

כללי הכתיב חסר הניקוד – מהדורה חדשה (התשנ"ד), **לשונונו לעם** מה (א), ירושלים: האקדמיה ללשון עברית, עמ' 5-15.

דיוקני הגייה

בהט, ש' (1990), **הבעה בכתב**, ירושלים: א' רובינשטיין.
פרץ, י' (תש"מ), **עברית כהלכה**, תל אביב: י' שרברק.
נצר, נ' (1975), **תרגילי הבעה מלשון יום-יום** (א-ב), ירושלים: א' רובינשטיין.
אלמגור-רמון, ר' (תשס"א), **רגע של עברית**, ירושלים: צבעונים.

ניבים וביטויים

כהן, ט' (תשמ"ט), **ניבון עברי חדש**, תל אביב: יבנה.
נעמן, א', **ניבונכון – ניבים, מטבעות לשון ופתגמים**, <http://www.nivon.co.il>.
פרוכטמן, מ', בן-נתן, א' ושני, נ' (תשס"א), **ניבון אריאל**, קרית גת: קוראים.

תחביר

בליבוים, ר' (תשנ"ה), **תחביר+**, ירושלים: אקדמון.

דוגמה לבחינת פטור בהבעה

הבעה עברית וכתובה אקדמית – מבחן פטור

משך הבחינה: שתיים וחצי (ניתן להאריך לשלוש שעות).
הנחיות: יש לכתוב את התשובות על גבי טופס הבחינה, למעט החלק של החיבור ושל הסיכום (אותם יש לכתוב על גבי מחברת הבחינה). יש לכתוב בעט שחור/כחול בלבד! הבחינה ללא חומר עזר.

חלק א – הבעה והבנה – סה"כ 60 נקודות

קראו את הטקסט שלפניכם וענו על השאלות שלאחריו.

20 שניות להסתתר מתחת לשולחן

(מאת: צפירי רינת, עיתון "הארץ", 7/3/2007)

המכון הגיאולוגי מגיש בימים אלה הצעה כיצד להקים מערכת התרעה מפני רעידת אדמה, שעשויה להפחית באופן משמעותי את מספר הנפגעים מרעש בישראל

ישראל לא הצליחה עד היום ללכת בעקבות מדינות כמו יפאן או ארצות הברית ולהתאים בתים ותשתיות שונות כך שיוכלו לעמוד בפני רעידת אדמה חזקה. בימים אלה מציגים גיאולוגים לוועדה מיוחדת במשרד התשתיות את האפשרות להקים מערכת משוכללת, שלא צפויה למנוע את ההרס, אך עשויה לסייע לאוכלוסייה האזרחית להספיק למצוא מקום מוגן לאחר רעידה, ולמנוע תקלות במערכות חירום ותשתית חיוניות.

בשבועות האחרונים השלים המכון הגיאולוגי דו"ח שבו מופיעה הערכה ראשונית של מערכת התרעה קצרת מועד לרעידות אדמה. גיאולוגים וסיסמולוגים אינם יכולים לחזות רעידת אדמה, אך יש כיום מערכות המאפשרות להעביר התרעה על כך שהתרחש רעש אדמה חזק, עוד לפני שגלי ההרס שלו מתפשטים. זמן התרעה זה, שיכול לנוע בין שניות ספורות לכמה עשרות שניות, בהתאם למרחק ממוקד הרעש ואופן הפעלת המערכת, עשוי להספיק לביצוע סדרה ארוכה של פעולות חיוניות.

היימן בדק את מצב מערכות ההתרעה הקיימות בעולם וניתח את האפשרות להקים מערכת כזו בישראל. הוא גם העריך את זמן ההתרעה שהיא עשויה לספק לאוכלוסייה - כל זאת בהסתמך על מודל של מהירות הגלים הסיסמיים בישראל שהכינו אנשי המכון הגיאופיסי. "מסקנתנו הראשונית היא שמערכת התרעה קצרת מועד עשויה להקטין את הנזק הצפוי מרעידת אדמה הרסנית בישראל, ואנו מציעים לבחון לעומקה את האפשרות להקים מערכת כזאת", אומר היימן.

בישראל יש כמה מוקדי פעילות סיסמית, ובראשם אזור בקע ים המלח. בעבר התרחשו בה רעידות אדמה הרסניות וברור שיתרחשו כאלה גם בעתיד. היימן מציין שברעידת אדמה במגניטודה (מדד האנרגיה המשתחררת במוקד רעש האדמה) של 7.5 שהתרחשה בטורקיה ב-1999, רדיוס הנזק המשמעותי היה כ-70 קילומטר.

"אם נתייחס למרחק זה כמרחק סביר ליצירת נזק משמעותי ברעידת אדמה חזקה, ונבדוק את מרחבי השפעת רעידת אדמה עתידית שכזאת לאורך בקע ים המלח, התמונה שתתקבל היא מאיימת", כותב היימן. "מרכזי האוכלוסייה הצפוניים יושפעו מרעידות אדמה שמוקדן בעמק הירדן או הכנרת, בעוד שמרכזי האוכלוסייה שבמרכז ישראל ובירושלים יושפעו מרעידות אדמה שמוקדן יהיה בבקעת הירדן וים המלח".

מערכות התרעה קצרות מועד מתבססות על מכשירים המזהים את תכונות הרעידה ומעבירות על כך מידע בתוך שניות ספורות. במקרה שבו ממוקמת המערכת באתר שעליו יש להגן, כמו בניין או מתקן תשתית, זיהוי ראשוני של גלים סיסמיים, הנקראים גלי P, נותן התרעה על גלי ההרס המאוחרים יותר, הנקראים גלי S. משך זמן ההתרעה תלוי בפער הזמנים שבין סוגי הגלים השונים. לכן, ככל שאתר מסוים הוא רחוק יותר ממוקד הרעידה, זמן ההתרעה הוא ארוך יותר.

אפשרות אחרת להפעלת מערכת ההתרעה היא למקם מספר רב של חיישנים באזור שבו צפויות רעידות אדמה. מערכת זו מזהה גלי P ומבצעת חישובים שונים היוצרים מפת תרחיש על עוצמת תנודת הקרקע במקומות שונים. על פי נתונים אלו משוגר אות התרעה בטכניקה המהירה הרבה יותר מגלים סיסמיים. מפת התרחיש אמורה למנוע הוצאת התרעה לאזורים שבהם לא צפויים נזקים הרסניים, וכך נמנעת התרעת שווא.

"מערכות רבות-חיישנים הממוקמות בקרבת מוקדי רעידות אדמה מסוגלות לספק את זמן ההתרעה הארוך ביותר לקראת רעידת אדמה", מציין היימן. "הן מנצלות את עיבוד הנתונים המהיר ואת מיקום החיישנים בקרבת מוקד הרעידה ובמרחק מריכוזי אוכלוסייה". המידע של מערכת ההתרעה מגיע למערכות קליטה המסוגלות לבצע סדרה ארוכה של פעולות שתוכננו מראש. מערכת כזאת תפעיל, למשל, אות אזעקה בבתי ספר ובמשרדים ותאפשר לתלמידים ואזרחים להיכנס לחדר מוגן, או לפחות להסתתר מתחת לשולחנות.

מערכת ההתרעה ומערכות הקליטה מסוגלות להביא לביצוע שורה ארוכה נוספת של פעולות, ובהן ניתוק מערכות חשמל וגז כדי למנוע שריפות, עצירת מעליות, סגירת וסתים וצנרת של חומרים מסוכנים, מניעת המראות של מטוסים וביצוע גיבוי מהיר למחשבים.

היימן מציין שבכמה מדינות למודות רעידות אדמה חזקות, ובראשן יפאן, טורקיה וארצות הברית, כבר פועלות מערכות התרעה קצרות מועד. ביפאן יש למערכת המים חיישנים משלה המאפשרים סגירת מכלים ומונעים דליפה מהצנרת שעלולה להיסדק. בנוסף מופעלת שם מערכת המאפשרת את הפסקת פעולתם של גנרטורים וטורבינות חשמל. במקסיקו פועלת מתחילת שנות ה-90 מערכת של חיישנים הנמצאים על חוף הים, במרחק כמה מאות קילומטרים מהבירה, מקסיקו סיטי. מערכת זו שיגרה עד היום כ-60 התרעות, ורק במקרה אחד זו היתה התרעת שווא. היימן מציין שבשנים האחרונות לא נרשם אף הרוג במקסיקו סיטי, למרות שהיו במדינה רעידות אדמה חזקות, ואחת הסיבות לכך היא מערכת ההתרעה.

צמצום נזקים

בישראל אין מרחק רב בין המוקדים הפוטנציאליים של רעידת האדמה וריכוזי האוכלוסייה הגדולים. במקרה של רעידת אדמה באזור הכנרת, למשל, טבריה לא תקבל התרעה כלל, ואם הרעש יהיה בצפון ים המלח, לירושלים תהיה התרעה של שלוש שניות בלבד. לעומת זאת, מערכת של חיישנים תוכל לספק התרעה של קרוב ל-20 שניות לריכוזי האוכלוסייה הגדולים באזור החוף אם הרעידה תתרחש בבקע ים המלח, וקרוב ל-30 שניות אם המוקד יהיה בכנרת. גם ירושלים תוכל לקבל התרעה של כ-30 שניות אם מוקד הרעידה יהיה בכנרת. במקרה של הצבת מערכת התרעה באתרים שבהם תפגע הרעידה, זמני ההתרעה הם קצרים הרבה יותר ומגיעים עד ל-10.5 שניות.

היימן מציין שלישאל יש את היכולת הטכנולוגית ואת תשתית המידע הסיסמי כדי להכין מערכת התרעה. עם זאת, מדובר במערכת שעלותה עשויה להגיע לעשרות מיליוני דולרים, שיהיה צורך לתחזקה באופן שוטף. בהיבט החברתי והפסיכולוגי הוא מתאר מצב פרדוקסלי, שבו עצם נוכחות מערכת כזו, שאמורה למנוע פגיעות בנפש, רק תגביר את תחושת האיום בקרב האוכלוסייה.

"הדו"ח הזה יוצג למקבלי ההחלטות, ולדעתנו זאת תהיה שגיאה מצדם אם הם לא יחליטו לבצע בדיקת היתכנות מעמיקה שלוקחת בחשבון את ההיבטים התקציביים והכלכליים ואת ההיבטים החברתיים", אומרת ד"ר רבקה עמית, מנהלת האגף לסיכונים גיאולוגיים במכון הגיאולוגי. "מקבלי ההחלטות יצטרכו להחליט האם זה מה שהמדינה צריכה כרגע, בזמן שיש לה עוד איומים נוספים שהיא צריכה להתמודד אתם. רעידות האדמה החזקות באזורנו לא מתרחשות בשכיחות גבוהה, אבל צריך להפנים שזה יקרה, וזאת תהיה מכה כואבת. בניגוד לארצות הברית ויפאן, אין אצלנו בנייה בתקן גבוה, ואין אכיפה מספקת של התקן הנדרש, ולכן אנחנו צריכים לבדוק כיוונים של צמצום הנזקים".

שאלות:

1. לפניכם ארבעה היגדים. הקיפו את ההיגד הנכון ביותר. (נקודה 1)
 - א. מערכות רבות חיישנים מסוגלות לבצע פעולת גיבוי מהיר למחשבים.
 - ב. הבתים והתשתיות בישראל ערוכים לעמידה בפני רעידת אדמה.
 - ג. יש כיום מערכות המאפשרות להעביר התרעה על התרחשות רעש אדמה חזק.

המרכז ללימודים קדם אקדמיים

טל: 03-9066616 פקס: 03-9364896

Mechina@ariel.ac.il

ד. עלות מערכת ההתרעה הקצרה עשויה להגיע לעשרות מיליוני דולרים, ויש צורך לתחזקה באופן שוטף.

ה. מערכות התרעה קצרת מועד פועלות כיום בארצות הברית וביפן בלבד. נכון / לא נכון.

2. "...זמן התרעה זה..." (שורות 8-9) (2 נקודות)

לאיזה זמן מתייחס האזכור?

3. מהו תפקיד הסוגריים בשורות 17-18 (מדד האנרגיה המשתחררת במוקד רעש האדמה)? (2 נקודות)

4. **סכמו את המאמר** (בהיקף של כ-15 שורות). בסיכומכם הציגו את הבעיה הנדונה

במאמר והתייחסו לפתרון המוצע, ליתרונותיו ולחסרונותיו. (15 נקודות)

5. **כתבו חיבור** בהיקף של שש פסקות על אחד מבין שני הנושאים הבאים. הקפידו על כתב יד ברור, כתיב נכון, מבנה חיבור אקדמי ופיסוק הגיוני. הימנעו מסטיות. (40 נקודות)

(א) **אסונות טבע**: בשנים האחרונות יותר ויותר אסונות טבע פוקדים את העולם. כתבו חיבור, ובו הציגו את תופעת אסונות הטבע. פרטו את גורמי התופעה ואת תוצאותיה, והציעו דרכים לצמצום נזקה. בססו דבריכם על דוגמאות.

(ב) **התפתחות מדעית טכנולוגית**: במאה הנוכחית אנו עדים להתפתחות מדעית-טכנולוגית אדירה בתחומים שונים. כתבו מאמר, ובו הציגו התפתחות מדעית טכנולוגית בשני תחומים או יותר (רפואה, הנדסה גנטית, תעשייה, חקלאות וכד'). פרטו את השפעותיהן של ההתפתחויות שבחרתם על האדם. בססו דבריכם על דוגמאות.

פרק ב – אוצר המילים והמשמעים ודיוקי הגייה – סה"כ 30 נקודות

פירושי מילים – סה"כ 6 נקודות (2 נקודות לכל שאלה):

1. "ישראל לא הצליחה עד היום ללכת בעקבות מדינות כמו יפן או ארצות הברית להתאים בתים ותשתיות שונות כך שיוכלו לעמוד בפני רעידת אדמה חזקה". (שורות 1-2). פירוש המילה תשתית בהקשר של המשפט היא:

א. השכבה התחתונה של הקרקע שמתחת לשכבה המעובדת לגידול צמחים.

ב. מרצפת האבנים שסוללים ומניחים ביסוד הכביש.

ג. יסוד, בסיס.

2. לפניך צמד מילים: **צמצום – הפחתה**.

סמן את התשובה הנכונה: בין המילים צמצום והפחתה קיימים יחסי:

א. ניגודיות

ב. נרדפות

ג. הכללה ופירוט

ד. ניגודיות חלקית

3. העתק את המילים שהיחס ביניהן הוא כמו היחס בין המילים צמצום והפחתה:

א. פתיחות סגירות

ב. ניתוק – הפסקה

ג. מתון – מיתון

ד. מלחמה – הָרָס

דיוקי הגייה – סה"כ 24 נקודות (4 נקודות לכל שאלה)

בכל אחד מהמשפטים סמן את ההגייה הנכונה מבין שתי האפשרויות המוצעות:

1. המאמר נכתב ב**שְׁבִיעִי** / ב**שְׁבָעָה** במרץ, 2000.

2. ב**שְׁלוֹשׁ** / ב**שְׁלוֹשֶׁת** המדינות כבר קיימות מערכות התרעה על רעידות אדמה.

3. במקרה של רעידת אדמה אסתתר מתחת לשולחן **מְאַחֲרִיךְ** / **מְאַחֲרִיץ**.

4. רונית מנגנת על פסנתר / בפסנתר.

5. נסעתי בקו עשרים ואחד / עשרים ואחת.

6. התארחתי אצלם / אצלם בשבוע שעבר.

פרק ג – תחביר ושחבור – סה"כ 10 נקודות

תחביר ושחבור (2 נקודות לכל שאלה)

(1) לפניכם שלושה משפטים, קראו אותם וענו על השאלה שלאחריהם:

המרכז ללימודים קדם אקדמיים

טל: 03-9066616 פקס: 03-9364896

Mechina@ariel.ac.il

- א. בשנים האחרונות אירעו במקסיקו סיטי רעידות אדמה חזקות, חרף כך לא נרשם שם אף הרוג.
ב. זאת תהיה שגיאה מצד מקבלי ההחלטות, אם הם לא יחליטו לבצע בדיקת היתכנות מעמיקה.
ג. מערכות רבות חיישנים מסוגלות לספק את זמן ההתרעה הארוך ביותר לקראת רעידת אדמה.
סוגו התחבירי של כל משפט (בהתאמה) הוא (הקיפו את התשובה הנכונה ביותר):
א. פשוט, מורכב, איחוי (מחובר).
ב. איחוי (מחובר), מורכב, פשוט.
ג. מורכב, איחוי (מחובר), פשוט.
ד. מורכב, פשוט, איחוי (מחובר).

(2) לפניכם ארבעה משפטים, קראו אותם וענו על השאלה שלאחריהם:

1. המכון הגיאולוגי מגיש בימים אלה הצעה להקמת מערכת התרעה מפני **רעידת אדמה**.
2. מרכזי האוכלוסייה הצפוניים יושפעו מ**רעידות אדמה** שמוקדן בעמק הירדן או הכנרת.
3. **רעידות אדמה** שמוקדן בעמק הירדן או הכנרת, תשפעה על מרכזי האוכלוסייה הצפוניים.
4. הבתים והתשתיות בישראל לא יוכלו לעמוד בפני **רעידות אדמה** חזקות.
התפקיד התחבירי של המילים "רעידות אדמה" בכל משפט (בהתאמה) הוא (הקיפו את התשובה הנכונה ביותר):
א. נושא, משלים שם (לוואי), נושא, משלים פועל.
ב. משלים פועל, נושא, משלים פועל, משלים שם (לוואי).
ג. משלים שם (לוואי), משלים פועל, נושא, משלים פועל.
ד. משלים שם (לוואי), משלים פועל, נושא, נושא.

(3) קראו את המשפט הבא, וענו על השאלה שלאחריו:

- האפשרות להקים מערכת משוכללת לא צפויה למנוע את ההרס, אך היא עשויה לסייע לאוכלוסייה האזרחית להספיק למצוא מקום מוגן לאחר רעידה.
באיזו מילת קישור ניתן להמיר את מילת הקישור המופיעה במשפט, בלי לשנות את הקשר הלוגי שלו?
1. כמו כן
2. אולם
3. לכן
4. בזמן ש...

(4) קראו את המשפט הבא וענו על השאלה שלאחריו:

← מומחים הסיקו שמערכת התרעה קצרת מועד עשויה להקטין את הנזק מרעידת אדמה הרסנית

בישראל, ואנו מציעים לבחון לעומקה את האפשרות להקים מערכת כזאת. →

מהו התפקיד התחבירי של הפסוקית המסומנת במשפט הנתון? _____

(5) לפניכם משפט מן המאמר:

"מערכות רבות-חיישנים הממוקמות בקרבת מוקדי רעידות אדמה מסוגלות לספק את זמן ההתרעה הארוך ביותר לקראת רעידת אדמה", מציין היימן.
נסחו את המשפט בדיבור עקיף. _____

*הבחינה עובדה ע"פ ספרי המיקוד בלשון (א, ב) של אנקורי, קיץ 2009-20